

УДК 378.147:364-783(48)
DOI: 10.24919/2313-2094.5/37.102614

Тетяна ЛОГВИНЕНКО
orcid.org/0000-0003-4416-216X

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ДОСВІД СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

У статті проаналізовано особливості підготовки соціальних працівників у системах вищої освіти Скандинавських країн. Акцентовано увагу на інноваційних технологіях цього процесу. Наведено приклади застосування інноваційних форм і методів професійної підготовки соціальних працівників у Данії, Норвегії, Швеції.

***Ключові слова:** інновація, технологія, соціальний працівник, компетентність, навчання, професійна підготовка.*

Татьяна ЛОГВИНЕНКО

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ: ОПЫТ СКАНДИНАВСКИХ СТРАН

В статье проанализированы особенности подготовки социальных работников в системах высшего образования Скандинавских стран. Акцентируется внимание на инновационных технологиях этого процесса. Приведены примеры использования инновационных форм и методов профессиональной подготовки социальных работников в Дании, Норвегии, Швеции.

***Ключевые слова:** инновация, технология, социальный работник, компетентность, обучение, профессиональная подготовка.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів вагомого значення для української педагогічної науки і практики набуває вивчення зарубіжного досвіду організації та функціонування вищої освіти, що є особливо актуальним для розв'язання в Україні проблем підготовки фахівців у галузі соціальної роботи. Під впливом динамізму життя, мінливих соціальних умов зростає потреба її удосконалення, системного впровадження інноваційних технологій. Підґрунтям для розв'язання цього завдання може слугувати прогресивна практика

країн, які мають довготривалий досвід аналогічної фахової підготовки, зокрема Данія, Норвегія, Швеція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів у зарубіжних країнах висвітлюються у публікаціях українських дослідників, зокрема аналізуються: сучасні освітні системи, зміст і напрями професійної підготовки фахівців. Різні аспекти професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів та зарубіжний досвід її здійснення досліджують А. Агейчева, О. Огієнко, О. Матвієнко, В. Поліщук, О. Пришляк, Л. Пуховська, А. Сбруєва та інші (Україна). Особливий інтерес для дослідження складають праці скандинавських учених з цієї проблеми Дж. Коккін (J. Kokkinn) [8], Е. Коккерсвелд (E. Kokkersvold) [7], Р. Лаппена (R. Lappen) [10] (Норвегія); Й. Корнбека (J. Kornbeck), Н. Йенсена (N.-R. Jensen) [9] (Данія); К. Свенсена (K. Svensson) [11] (Швеція).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак у вітчизняних дослідженнях ще недостатньо розкриваються технології професійної підготовки соціальних працівників у таких Скандинавських країнах, як Данія, Норвегія, Швеція, які досягли значних успіхів у соціальному розвитку і визнаються країнами «загального добробуту», де професія соціального працівника має суттєве значення. Науковий інтерес у зв'язку з цим становлять і праці скандинавських дослідників, присвячені різним питанням підготовки соціальних працівників. Вивчення теоретичних і практичних аспектів застосування інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників допоможе у підвищенні якості університетської підготовки фахівців цього профілю в Україні.

Метою статті є аналіз сучасних інноваційних технологій професійної підготовки фахівців соціальної сфери та виявлення організаційно-методичних підходів їх застосування в університетах і університетських коледжах Данії, Норвегії, Швеції.

Виклад основного матеріалу. Від застосування технології, адекватної меті професійної підготовки, залежить і формування якісної характеристики спеціаліста: його інтелектуальних здібностей, практичної спрямованості, самостійності, наявності творчих умінь та навичок, комплексу тих здатностей, що складають його фахову компетентність. Закономірно, що проблеми технології навчання фахівців у вищій освіті набули в сучасних умовах інформаційного суспільства значної актуальності. Науковці обумовлюють цей процес динамікою суспільного життя, його політичної, економічної, соціальної, культурної та інших систем в кінці ХХ – початку ХХІ ст., що стосується і освітньої системи [2].

Норвезька дослідниця Дж. Коккін привертає увагу до того, що останнім часом вищими навчальними закладами країни здійснюється уріз-

номанітнення навчально-виховних завдань, організаційних форм і методів навчання соціальних працівників. Особливої значущості набувають індивідуалізація навчання, розвиток практичних навичок. Освітні заклади враховують побажання студентів щодо вивчення певних курсів. Надається широка можливість для навчання іноземних студентів, викладання для яких здійснюється англійською мовою [8].

Р. Лаппен (декан Акерсхуського університетського коледжу (Норвегія), викладач спеціальної педагогіки, соціології, сімейної терапії та основ здоров'я людини), обравши центральною проблемою своїх досліджень технології навчання майбутніх соціальних працівників, вважає, що кінцевою метою навчання студентів є набуття ними компетенцій для застосування знань, одержаних під час навчання у ВНЗ, в реальних життєвих ситуаціях професійної діяльності. Для досягнення цієї мети слід забезпечити, на думку науковця, достатній рівень практичної підготовки студентів. Вона може здійснюватися як у реальних трудових умовах, так і в аудиторних, набуваючи теоретико-практичного характеру. Навчання студентів, на думку науковця, має набувати дослідного спрямування, поєднувати в собі пізнавальний, емоційний, особистісний і соціальний аспекти. Такий підхід поглиблює знання студентів, забезпечує динамізм у засвоєнні інформації, зміну поглядів, переконань, формує власний погляд на різні явища і факти, а тому заслуговує на використання у навчальному процесі. При цьому, у майбутніх соціальних працівників розвивається здатність ефективно будувати індивідуальне навчання [10, с. 62 – 67].

Цікавий досвід, що стосується технології навчання соціальних працівників, нагромаджений у Данії, зокрема в реалізації інтеркультурних програм навчання бакалаврів. Так, у Копенгагенському коледжі соціальної роботи з 1999 р. пропонується інтеркультурна програма підготовки бакалаврів, організаційною особливістю якої є спільне навчання данських та іноземних студентів. Ця програма тісно пов'язана з проблемами політики інтеграції та соціальної роботи з імігрантами й біженцями, що стало викликом часу. Програмою відкриваються широкі можливості для взаємного навчання студентів, порівняльного вивчення перспектив розвитку соціальної роботи в різних країнах. У процесі спільного навчання данські студенти удосконалюють навички з англійської мови. Програма розрахована на 24 тижні та включає вступний і спеціальний періоди. За цей час виконуються різноманітні навчальні завдання, для чого застосовуються різні методи й форми. У вступному періоді студентів ознайомлюють з історією та традиціями соціальної роботи в Данії, а у спеціальному – розкривають інтеграційну політику та соціальну роботу з імігрантами та біженцями, рішення стосовно державного соціального захисту населення в країні. Характерно, що данські студенти беруть участь тільки в частині вступного періоду: супроводжують іноземних студентів під

час навчальних занять на базі соціальних служб, відвідують семінари, де іноземні студенти розповідають про особливості соціальної роботи у своїх країнах, порівнюючи її з данською. У процесі навчання проводиться тематичний тиждень, який організовується у формі роботи у дискусійних групах (workshop) довкола спільного для всіх студентів предмета соціальної роботи. Практикуються заняття за вибором студентів у більш чисельних групах з конкретною тематично-предметною спрямованістю із соціальної роботи. За таких організаційних умов відбувається активний студентський обмін досвідом із широкого кола питань соціальної роботи [6, с. 294].

Прикладом позитивного досвіду є розвиток міжнародної співпраці в університетській школі соціальної роботи міста Однесе (Данія), яка активно співпрацює із зарубіжними школами-партнерами. Приблизно 10 % студентів цієї школи щорічно використовують можливість проходження практики з соціальної роботи або написання випускного проекту (бакалаврської роботи) в одній зі шкіл-партнерів за кордоном. Викладачі базових дисциплін залучені до міжнародної співпраці у формі викладання за кордоном, розробки інтернаціональних курсів і навчальних матеріалів для них або до здійснення досліджень у галузі соціальної роботи. Від студентів вимагається читання іноземної літератури, участь у лекціях, які читають викладачі з-за кордону, та у міжнародних курсах [9].

Ефективною формою організації групової роботи студентів, котра широко застосовується у навчальному процесі університетів Швеції, стали наративи – розповіді про певні обставини історії виникнення ситуацій, проблеми, що мають місце в діяльності соціального працівника, який, працюючи з клієнтом, спілкуючись з ним, конкретизує його суть. Використання наративів має різнобічне цільове спрямування: 1) надання знань про ризик соціальної маргіналізації для таких клієнтів, як безробітні, неповносправні, особи, які проживають у бідності, споживачі токсичних, наркотичних речовин; 2) ознайомлення із законодавчими й інституційними можливостями для допомоги таким групам клієнтів; 3) розкриття реальних дій для соціальної і професійної активізації названих груп; 4) поширення ідей самодопомоги, розвиток інтересів, формування активної позиції стосовно ринку праці та місця проживання; 5) сприяння підприємництву, створенню соціальних кооперативів; 6) створення місцевих, регіональних об'єднань для соціального включення, забезпечення, надання доступу до консультивання, інформації тощо [11].

Важлива складова освітнього процесу майбутніх соціальних працівників – практика, однією із особливостей якої є надання студентам можливості її проходження за кордоном. У вищих навчальних закладах Скандинавських країн стимулюють і заохочують студентів до зарубіжної практики. Мета такого підходу – поглибити, посилити професійну й особис-

тісну компетенцію студентів у зв'язку із роботою над розв'язанням інтеркультурних (міжнародних) соціальних проблем і питань соціального розвитку. Проходження студентами практики за кордоном передбачає реалізацію таких завдань: набуття досвіду іншого суспільства з іншою організаційною структурою; одержання знань про шляхи визначення та розв'язання соціальних проблем, навчання методів практичної соціальної роботи в інших країнах; участь у системі інтеркультурної комунікації; одержання знань та безпосереднє вивчення факторів, що призводять до проявів дискримінації та расизму в суспільстві; трансформація знань з інших суспільств і культур у соціальну роботу Данії, Норвегії, Швеції [5, с. 77 – 81].

В організації практики за кордоном дотримується низка обов'язкових умов. Агентство чи організація, установа мають працювати над розв'язанням гуманітарних, соціальних проблем і демонструвати належний професійний рівень та стиль роботи з цільовими групами. Обов'язок установи, базової для практики, – забезпечити наставником з найбільш кваліфікованих працівників соціальної служби для здійснення супервізії за роботою студента-практиканта. Студент повинен володіти мовою країни, у якій відбувається практика. Частина поточних видатків упродовж проходження практики (проїзд, медичне страхування тощо), якщо вона виходить за межі оплачуваного контракту, покривається особисто студентом-практикантом. Студентам, які висловлюють бажання проходити практику за кордоном, заздалегідь, ще на початку другого семестру, пропонується заповнити письмову аплікаційну форму (заявку) на ім'я координатора з міжнародної співпраці коледжу. У цій аплікаційній формі студент має обґрунтувати необхідність перебування за кордоном, сформулювати його мету і навчальні завдання, а також навести професійні й особистісні компетенції та уміння (наприклад, знання мови, попередній досвід перебування за кордоном тощо) [6, с. 292 – 295].

Інноваційною й такою, що відповідає вимогам сучасності, є практика організації навчально-дослідницької діяльності магістрантів соціальної роботи, яка відбувається під час реалізації європейських магістерських програм, наприклад «Соціальна робота з сім'ями та дітьми», що здійснюється університетським консорціумом 4-х країн (у тому числі Норвегією та Швецією) та університетським консорціумом 6-ти країн, до якого входить Данія (спільно з університетами Німеччини, Нідерландів, Болгарії, Іспанії, Португалії). Під час їх реалізації здійснюється комбіноване навчання, яке передбачає: інтенсивний навчальний тиждень, дистанційне навчання, он-лайн дискусії, вебінари, відеоконференції тощо. Студенти співпрацюють зі студентами і викладачами інших країн, мають можливість порівнювати практику соціальної роботи у своїй країні та за рубежом, позаяк навчання відбувається в університетах-учасниках консорціуму з різних країн.

Активно поширюється у діяльності університетів Скандинавських країн дистанційне навчання. Значний досвід його здійснення має, приміром, Швеція. Уже в 70-х рр. минулого століття дистанційне навчання входило в практику освітньої діяльності країни. В навчальних закладах Гетеборга, Упсали, Стокгольма та інших міст застосовуються різні дистанційні освітні програми з добре відпрацьованою методикою використання [1]. Університети реалізують різноманітні дистанційні програми. Як приклад, можна навести курси Балтійського університету, який створений у Швеції і об'єднує понад 50 університетів Балтійського регіону. Науковці акцентують увагу на тому, що завдяки системі супутникового телебачення студенти і науковці можуть здійснювати наукові й освітні проекти у сфері педагогічної освіти, реалізувати взаємодію різними засобами: обміном друкованими матеріалами, участю в аудіо та відеоконференціях. Викладач виконує функції координатора позанавчального процесу, коректування курсу навчання, консультанта, керівника навчальних проектів і ін. У цій формі навчання використовуються дистанційно організовані іспити, співбесіди, проектні роботи, комп'ютерні, інтелектуальні, тестові системи тощо. Особливістю освітнього процесу з дистанційного навчання є те, що його основу складає самостійна робота студента, який навчається за індивідуальним розкладом і темпом. Студенти самостійно складають навчальний план, обираючи предмети. Дистанційне навчання спрямоване на ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, відкриваючи широкі можливості для пошуку різноманітної інформації, яка відповідає потребам студентів. Інтерактивне спілкування студентів з викладачем і між собою підвищує інтерес, сприяє творчому саморозкриттю, розвитку навичок комунікації. На думку шведських педагогів, використання досягнень інформаційних технологій допомагає інтеграції студента в світове постіндустріальне інформаційне суспільство, сприяє збільшенню кількості висококваліфікованих працівників з відповідним рівнем освіти [1, с. 166].

Слід зазначити, що процес інновацій в технології навчального процесу ще більше актуалізується в останні роки у зв'язку із реалізацією Європейським Союзом стратегії «Європа 2020» та запровадженням освітніх програм нового покоління: «Еразмус +» і «Горизонт 2020» [3]. Ці програми відкривають нові можливості для співпраці у сфері освіти, у підготовці кадрів, розширюють коло країн-партнерів поза межами Європи. Програма «Еразмус +», приміром, у повному обсязі поширюватиметься на 33 країни. Суттєво (на 40 %) збільшується її фінансування. Головна мета – спрямування зусиль на модернізацію освіти в сучасних умовах [4, с. 11].

Висновки. Використання інноваційних технологій у навчальній діяльності вищих навчальних закладів Скандинавських країн відповідає

сучасним загальноєвропейським освітнім тенденціям та потребам суспільства знань. У навчальній практиці ефективно діє творча взаємодія викладачів і студентів, атмосфера гуманності, самостійності, поєднання групових та індивідуальних форм навчання. У навчанні активно використовуються електронні засоби комунікації, дистанційне навчання (дистанційні програми, масові відкриті он-лайн курси, вебінари, тощо).

Інноваційний характер притаманний освітнім програмам з підготовки «європейських магістрів» соціальної роботи. Вони реалізуються міжнародними університетськими консорціумами країн ЄС, де активними учасниками-партнерами є Данія, Норвегія, Швеція. Важливу складову професійної підготовки становить практика студентів, яка спрямовується на виконання широкої палітри завдань, здійснюваних як у соціальних службах, так і в інших установах соціального спрямування Данії, Норвегії, Швеції, а також за кордоном, що особливо заохочується університетами.

Таким чином, сучасні технології навчання соціальних працівників у країнах Скандинавії відповідають потребам часу, науковим концепціям, поєднанню традиційних форм і методів навчання з інноваційними, які сприяють підготовці компетентних фахівців відповідно до вимог соціальної роботи в умовах «держав загального добробуту».

Перспективи подальших досліджень. Подальшого вивчення потребують: упровадження сучасних технологій організації дистанційного навчання, масових відкритих он-лайн курсів; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі; обґрунтування дидактичних засад створення інтеркультурних навчальних програм бакалаврського і магістерського рівнів, систем професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів у країнах ЄС, досвіду організації міжнародних літніх шкіл соціальної роботи тощо.

Література

1. Агейчева А.О. Деякі особливості розвитку дистанційної освіти Швеції / А.О. Агейчева, С.І. Бухкало // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 55 (1028). – С. 162–168.
2. Городиська В. Інновації в освітній діяльності вищої школи / В. Городиська // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – Випуск 31. – С. 107–118.
3. Європейський освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-edu.org>.
4. Колесник В.Ю. Освітні програми нового покоління Європейського Союзу як правовий механізм впливу на євроінтеграційні процеси у сфері освіти / В.Ю. Колесник // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – № 2. – С. 7–17.

5. Логвиненко Т.О. Проблеми модернізації підготовки соціальних працівників у Скандинавських країнах : сучасні тенденції / Т.О. Логвиненко // Вісник Черкаського національного університету. Серія : Педагогічні науки. – Випуск 122. – Черкаси, 2008. – С. 77–81.
6. Логвиненко Т.О. Соціально-педагогічна освіта у сучасній Данії / Т.О. Логвиненко // Наукові записки. Серія : Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – Ніжин, 2009. – № 6. – Ч. 2. – С. 292–295.
7. Kokkersvold E. Learning Methods – How to Learn social Work? / E. Kokkersvold // Social Work with Marginalized Persons in the Local Community – the experiences of Poland and Norway / Ed. Luszczynska and Lappen Reidan. – Warsaw : Academy of Special Education, 2011. – P. 74–82.
8. Kokkinn J. Social Work Education in Norway / J. Kokkinn // Global Social Work Congress. Pre-Congress Symposium. – University of South Australia, 2004. – P. 23–42.
9. Kornbeck J. Social Pedagogy for the Entire Lifespan / J. Kornbeck, N.-R. Jensen // Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy. – Volume 12. – BoD – Books on Demand, 2012. – 268 p.
10. Lappen R. Focus on Reflective Learning / R. Lappen // Social Work with Marginalized Persons in the Social Community – the Experiences of Poland and Norway. – Warsaw : Academy of Special Education Publishing House, 2011. – P. 62–73.
11. Svensson K. Exploring Knowledge in Social Work – Theoretical Model in Practice / K. Svensson, E. Johnsson // Working Papers of the IASSW Conference : Global Social Work. – 2006. – № 2. – P. 100–117.

References

1. Aheicheva A.O. Deiaki osoblyvosti rozvytku dystantsiinoi osvity Shvetsii (*Some Peculiarities of Swedish Distance Education Development*), Visnyk NTU «KhPI», 2013, Vol. 55 (1028), pp. 162–168. [in Ukrainian]
2. Horodyska V. Innovatsii v osvitnii diialnosti vyshchoi shkoly (*Innovations in Higher School Educational Activities*), Liudynoznavchi studii, 2015, Vol. 31, pp. 107–118. [in Ukrainian]
3. Yevropeyskyi osvitnii portal (*European educational portal*), Rezym dostupu: <http://eu-edu.org>. [in Ukrainian]
4. Kolesnyk V.Yu. Osvitni prohramy novoho pokolinnia Yevropeiskoho Soiuzu yak pravovyi mekhanizm vplyvu na yevrointehratsiini protsesy u sferi osvity (*European Union Educational Programs as the Legal Mechanism of Influence on the Processes of European Integration in the Sphere of Education*), Visnyk, 2015, Vol. 2, pp. 7–17. [in Ukrainian]
5. Lohvynenko T.O. Problemy modernizatsii pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv u Skandinavskykh krainakh: suchasni tendentsii (*The Problems of Modernization of Training Social Workers in Scandinavian Countries: Modern Tendencies*), Visnyk, 2008, Vol. 122, pp. 77–81. [in Ukrainian]

6. Lohvynenko T.O. Sotsialno-pedahohichna osvita u suchasniі Danii (*Socio-pedagogical Education in Modern Denmark*), Naukovi zapysky, 2009, Vol. 6, Part 2, pp. 292–295. [*in Ukrainian*]

7. Kokkersvold E. Learning Methods – How to Learn social Work?, Social Work with Marginalized Persons in the Local Community – the experiences of Poland and Norway, Warsaw, 2011, pp. 74–82. [*in English*]

8. Kokkinn J. Social Work Education in Norway, Global Social Work Congress. Pre-Congress Symposium, University of South Australia, 2004, pp. 23–42. [*in English*]

9. Kornbeck J., Jensen N.-R. Social Pedagogy for the Entire Lifespan, Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy, 2012, Vol. 12, 268 p. [*in English*]

10. Lappen R. Focus on Reflective Learning, Social Work with Marginalized Persons in the Social Community – the Experiences of Poland and Norway, Warsaw, 2011, pp. 62–73. [*in English*]

11. Svensson K., Johnsson E. Exploring Knowledge in Social Work – Theoretical Model in Practice, Working Papers of the IASSW Conference, 2006, № 2, pp. 100–117. [*in English*]

Одержано 14.02.2017